

ВПЛИВ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ НА НАЦІОНАЛЬНУ ЕКОНОМІКУ УКРАЇНИ

©2022 ГЕЛЕВЕРЯ Є. М., СЕРГІЄНКО Ю. І.

УДК 339.9.012.23
JEL: F01; F62; F63

Гелеверя Є. М., Сергієнко Ю. І. Вплив глобалізаційних процесів на національну економіку України

У статті проведено дослідження впливу глобалізації на процес діяльності вітчизняних підприємств, які змушені змінювати свої стратегії поведінки на ринках товарів та послуг і пристосовуватися до нових умов ведення бізнесу. Визначено основні причини глобалізації, перелічено її позитивні та негативні наслідки для національної економіки. Процеси глобалізації, що відбуваються сьогодні, безпосередньо торкнулися України. На підставі їх дослідження в статті наводяться основні причини, переваги та недоліки глобалізаційних явищ, а також висловлюються прогнози щодо майбутнього розвитку та впливу глобалізації на національну економіку. Означено, що глобалізація має досить вагомий вплив на розвиток і функціонування економіки країни. Також процеси глобалізації досить широко впливають на розвиток вітчизняних підприємств. Розглянуто індекс рівня глобалізації країн світу КОґ, який є найбільш поширеним у світі. Наведено рейтинг України за індексом рівня глобалізації КОґ, надано динаміку зміни індексу за 2010–2019 рр. Визначено позитивні сторони та загрози, зумовлені входженням України до світового глобального простору. Встановлено, що в умовах глобалізації українські підприємства намагаються досягти свого зростання за рахунок модернізації виробничих потужностей, запровадження сучасних технологій, забезпечення світового рівня продуктивності праці та якості продукції та послуг, удосконалення управління, активного державно-приватного партнерства. Виділено чотири основні варіанти розвитку, що надають можливість досягнення успіху та підвищення оперативності діяльності підприємств в умовах глобалізації. Підсумовано, що, незважаючи на всі негативні аспекти, глобалізація підвищує ефективність функціонування світової економіки, допомагає підприємствам досягти значного успіху за допомогою можливостей, що відкриваються, і об'єднує держави для вирішення глобалізаційних економічних проблем.

Ключові слова: глобалізація, діяльність підприємств, економічний розвиток, індекс глобалізації.

Рис.: 3. **Бібл.:** 16.

Гелеверя Євгеній Михайлович – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри економіки та бізнесу, Харківський національний університет будівництва та архітектури (вул. Сумська, 40, Харків, 61002, Україна)

E-mail: gelevyera@ukr.net

Сергієнко Юлія Іванівна – аспірантка кафедри економіки та бізнесу, Харківський національний університет будівництва та архітектури (вул. Сумська, 40, Харків, 61002, Україна)

E-mail: sergiienko.science@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9957-3631>

UDC 339.9.012.23
JEL: F01; F62; F63

Gelevyera Ye. M., Serhiienko Yu. I. The Impact of Globalization Processes on the National Economy of Ukraine

The article studies the impact of globalization on the process of activities of domestic enterprises, which are forced to change their behavior strategies in the markets of goods and services and adapt to new conditions of doing business. The main causes of globalization are determined, its positive and negative consequences for the national economy are listed. The processes of globalization taking place today have directly affected Ukraine. Based on the carried out research of these, the article provides the main causes, advantages and disadvantages of global phenomena, as well as forecasts for the future development and impact of globalization on the national economy. It is indicated that globalization has a significant impact on the development and functioning of the country's economy. Also, the processes of globalization have a fairly wide impact on the development of domestic enterprises. The KOF index of the level of globalization of the world countries, which prevails in the most cases, is considered. The rating of Ukraine according to the KOF index of the level of globalization, the dynamics of changes in the index for 2010-2019 are provided. The positive aspects and threats caused by Ukraine's entry into the world global space are identified. It is determined that in the context of globalization, Ukrainian enterprises are trying to achieve their growth through the modernization of production facilities, introduction of modern technologies, ensuring world-class productivity and quality of products and services, improving management, active public-private partnership. There are four main development options that provide an opportunity to achieve success and increase the efficiency of enterprises in the context of globalization. It is summed up that, despite all the negative aspects, globalization increases the efficiency of the world economy, helps enterprises to achieve significant success through the opening-up opportunities, and unites countries to solve global economic problems.

Keywords: globalization, enterprise activity, economic development, globalization index.

Fig.: 3. **Bibl.:** 16.

Gelevyera Yevgeniy M. – PhD (Economics), Associate Professor, Associate Professor of the Department of Economics and Business, Kharkiv National University of Civil Engineering and Architecture (40 Sumsk Str., Kharkiv, 61002, Ukraine)

E-mail: gelevyera@ukr.net

Serhiienko Yuliia I. – Postgraduate Student of the Department of Economics and Business, Kharkiv National University of Civil Engineering and Architecture (40 Sumsk Str., Kharkiv, 61002, Ukraine)

E-mail: sergiienko.science@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9957-3631>

В умовах ринкових відносин основним завданням як національної економіки взагалі, так і кожного окремого підприємства зокрема є виживання та розвиток в конкурентному середовищі. Це забезпечується як відповідною внутрішньою організацією, так і взаємодією із зовнішнім середовищем, оскільки ефективність діяльності визначається здатністю суб'єктів господарювання задовольняти потреби ринку.

Глобалізація, яку можна охарактеризувати як нелінійний багатовимірний процес зі складною еволюцією, зумовила формування економічної реальності, в якій все менше місця належить рівноважності та стаціонарності ринків. У сучасних умовах світова економіка трансформується кількісно, якісно, безперервно та необоротно. Підприємства починають все більше залежати від світових подій економіки та змушені, навіть функціонуючи в межах лише одного національного ринку, забезпечувати свою глобальну конкурентоспроможність, враховуючи можливість вторгнення на ринок сильніших іноземних конкурентів. Традиційні прийоми управління, організаційні структури, методи роботи вже не підходять для нового конкурентного середовища – глобального, мінливого, що постійно перебуває в перехідних процесах. Уявлення про підприємство як про структурно стабільне та повністю кероване, з жорсткою функціональною ієрархією йде в минуле.

Серед вітчизняних та іноземних учених-економістів, які значно просунулися у дослідженнях сутності глобалізації, наслідків її впливу на діяльність суб'єктів господарювання, можна відзначити таких: Д. Лук'яненко, Т. Галахова [1], А. Поручник [2], А. Старостіна [3], В. Богомазова [4], С. Соколенко [5], Д. Сакс [6], Д. Уорнер [7], Д. Доллар [8], Д. Френкель [9], Д. Ромер [10].

Разом із тим, незважаючи на велику кількість опублікованих праць та їх наукову значущість, багато практичних і теоретичних аспектів проблематики вимагають подальших досліджень у цьому напрямку. Це стосується, перш за все, визначення ключових напрямів впливу глобалізації як на національну економіку взагалі, так і на розвиток окремих підприємств зокрема.

Мета роботи – дослідження процесу глобалізації та її впливу як на національну економіку, так і на розвиток окремих підприємств.

Визначальним завданням будь-якої держави в епоху глобалізації є необхідність гнучко вписатися у світовий економічний простір, активно та водночас усвідомлено, виважено брати участь у всіх процесах, що відбуваються. Водночас не можна жодною мірою упустити власні інтереси, інтереси національних підприємств, щоб забезпечити довготривале успішне існування українського бізнесу на міжнародному ринку.

Поточна діяльність сучасних підприємств та їх перспективи багато в чому визначаються впли-

вом глобалізації, яка являє собою процес, що саморозвивається, підпорядкований своїм внутрішнім об'єктивним законам і закономірностям, дія яких поширюється на всі господарюючі суб'єкти.

Термін «глобалізація» походить від французького «global», тобто «планетарний», «всеосяжний», та означає всеохоплюючий процес трансформації світового співтовариства у відкриту цілісну систему інформаційно-технологічних, фінансово-економічних, суспільно-політичних, соціально-культурних взаємозв'язків та взаємозалежностей [16].

Також під глобалізацією розуміють процес зростання впливу різних факторів міжнародного значення на соціальну діяльність в окремих державах.

Вчені виділяють такі основні причини глобалізації [15]:

- ✦ збільшення обсягів і кількості злиттів підприємств як на рівні національної економіки, так і на транснаціональному рівні;
- ✦ концентрація та централізація капіталу, зрощення великих підприємств і фінансових груп, які в процесі свого функціонування виходять за межі національних ринків;
- ✦ розповсюдження впливу окремих національних валют на соціально-економічні процеси в різних країнах світу;
- ✦ прозорість державних кордонів, що, своєю чергою, дає можливість для свободи пересування;
- ✦ поширення тенденції до більшої відкритості підприємств; «розмивання» національної приналежності продукції;
- ✦ поява інформаційних технологій, науково-технічний прогрес, що кардинально змінюють систему соціально-економічних відносин, створюють якісно новий технічний рівень організаційно-економічних відносин тощо.

Водночас вплив глобалізаційних процесів не завжди є благом для економіки країни та підприємств. У деяких випадках можуть виникати негативні ефекти, пов'язані з появою галузевих диспропорцій в економіці окремих країн, передусім тих, що розвиваються. Одночасно спостерігається прискорений розвиток галузей, продукція яких надходить на глобальний ринок, та застій у галузях, орієнтованих на внутрішніх споживачів. У крайніх випадках це призводить до ліквідації – не лише окремих, у тому числі великих підприємств, а й цілих галузей [13].

Отже, процеси глобалізації мають як позитивні, так і негативні наслідки для національної економіки (рис. 1) [15].

Як видно, глобалізація має досить вагомий вплив на розвиток і функціонування економіки країни. Також процеси глобалізації досить широко впливають на розвиток підприємств.

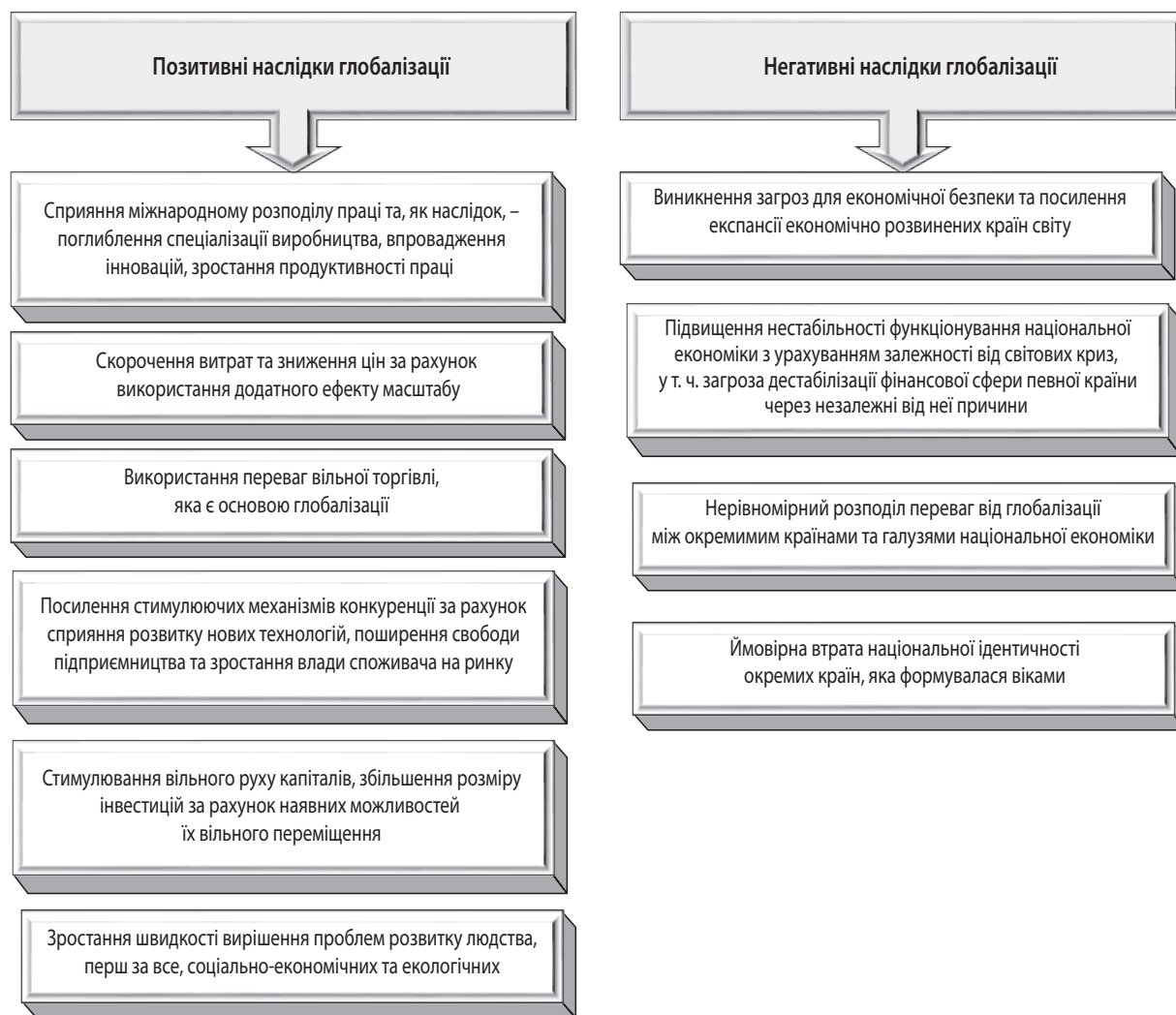

Рис. 1. Позитивні та негативні наслідки глобалізації [15]

Рейтингові оцінки інтеграції країн у світовий економічний простір вказують на зв'язок процесів глобалізації та національних економік. Індекс рівня глобалізації країн за версією КОФ (*KOF Index of Globalization*), сформований у 2002 р. при Швейцарському економічному інституті (*KOF Swiss Economic Institute*) за участі Федерального Швейцарського технологічного інституту (*Swiss Federal Institute of Technology*) є одним із найавторитетніших у світі та дозволяє виміряти рівень інтеграції країни у світовий простір за допомогою оцінки різних аспектів глобалізації. Ці аспекти зводяться в єдиний інтегрований показник, за допомогою якого можна проводити рейтинговий аналіз країн.

Є три основні групи показників глобальної інтеграції, за якими оцінюються країни в рамках індексу глобалізації (рис. 2).

Одним із найпотужніших факторів глобалізації є економічний фактор, що проявляється в діяльності великих корпорацій, які ведуть діяльність у своїх інтересах у декількох країнах одночасно.

Вітчизняні підприємства через низку об'єктивних причин значно пізніше підприємств індустріально розвинених країн почали виходити на світовий ринок та набувати досвіду конкуренції на глобальних ринках. Однак за останні кілька років можна спостерігати поступове збільшення їхнього індексу глобалізації (рис. 3).

Одним із найважливіших факторів, що підвищують ефективність економіки країни, виступає конкуренція між підприємствами, підприємцями, галузями. І на внутрішньому, і на міжнародному ринку підприємства конкурують між собою. Кожне підприємство, об'єднання має власну стратегію створення та підтримки конкурентної переваги. Як відомо, універсального рецепта розробки конкурентної стратегії немає. І лише та конкурентна стратегія, яка узгоджена з поточними умовами діяльності в конкретній галузі промисловості, на конкретному зовнішньому чи внутрішньому ринку, що має стійку репутацію, забезпечена фінансуванням і,

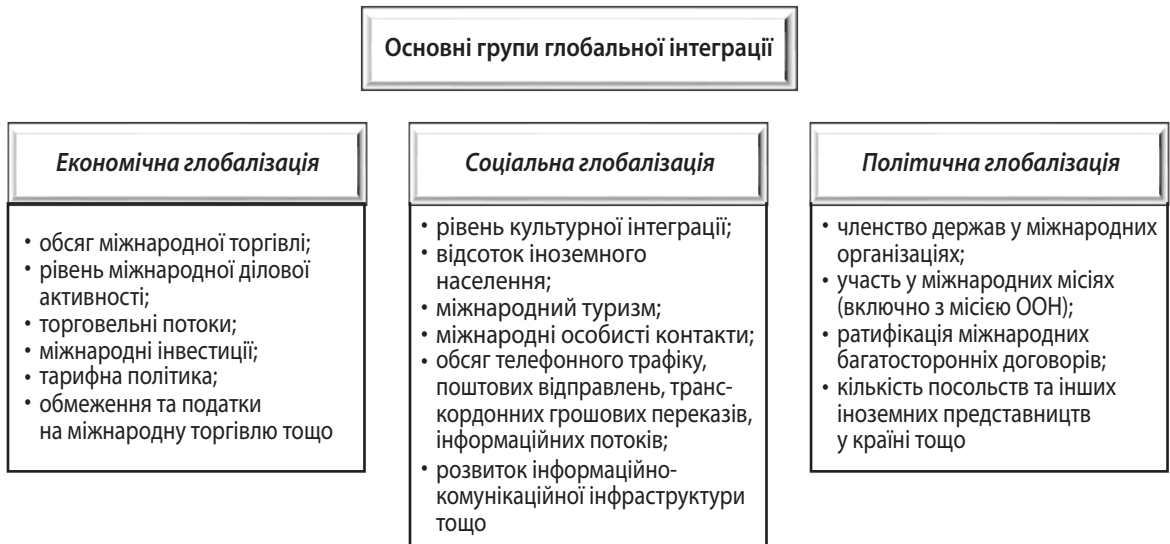

Рис. 2. Групи глобальної інтеграції за версією KOF [14]

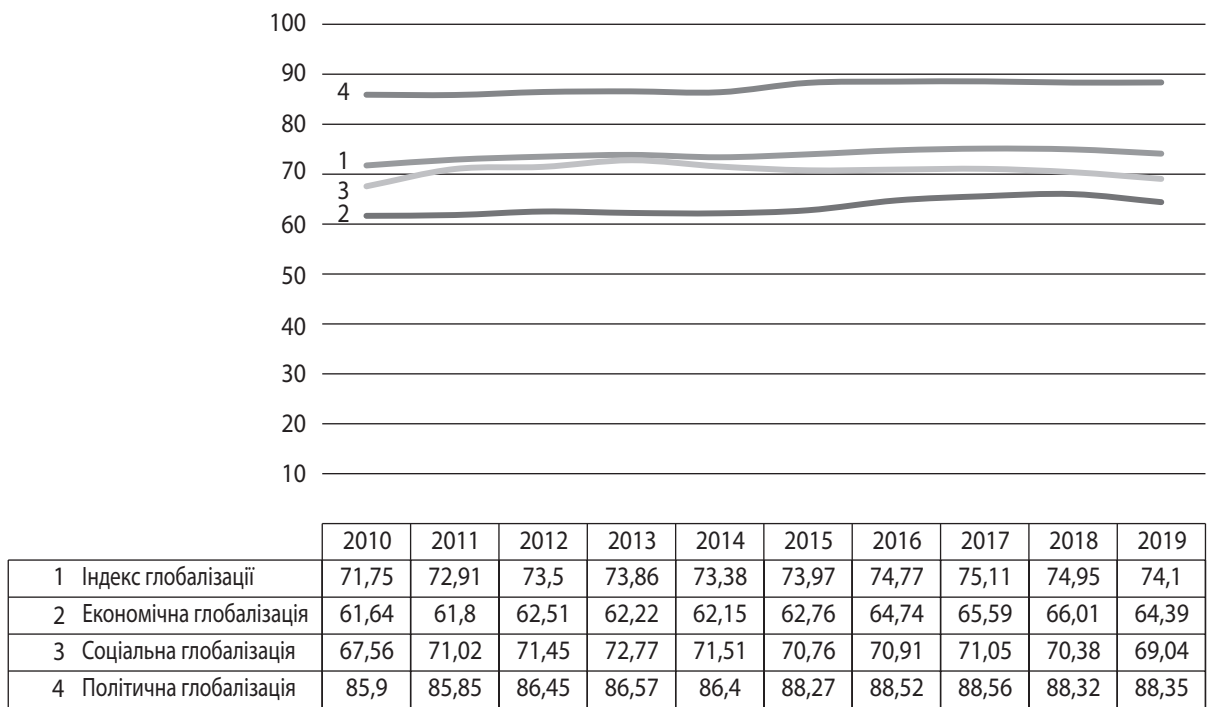

Рис. 3. Динаміка індексів глобалізації України з 2010 р. по 2019 р.

мабуть, найголовніше – людським фактором, може вести до успіху [11].

В умовах глобалізації вітчизняні підприємства намагаються досягти свого зростання за рахунок модернізації виробничих потужностей, запровадження сучасних технологій, забезпечення світового рівня продуктивності праці та якості продукції та послуг, удосконалення управління, активного державно-приватного партнерства. Однак найчастіше власних зусиль буває недостатньо, і тому підприємства змушені здійснювати злиття між собою

та іноземними підприємствами з метою утримання досягнутих позицій на галузевому ринку.

Успіху функціонування в умовах глобалізації підприємство може досягти не лише за рахунок об'єднання з іноземними організаціями, а й завдяки внутрішній політиці, яка дозволяє не входити до транснаціональної корпорації та підвищувати свій дохід на місцевому рівні, знаючи необхідні механізми. Вибір оптимальної стратегії розвитку залежить від кількох факторів: специфіки діяльності, цільового ринку, методу позиціонування продукції чи послуг, конкурентних переваг, традицій і цінностей країни [12].

Процес глобалізації ринків має свої закономірності формування та розвитку, які посилаються на міжнародні юридичні, економічні та політичні правові норми. На рівні держави укладаються багатосторонні договори та угоди в різних галузях діяльності, включно з економічною сферою. Дотримання таких угод є обов'язковим, оскільки порушення, як правило, тягне за собою ті чи інші санкції. Усе це посилює економічні ризики та негативно впливає на рівень економічної безпеки – насамперед тієї країни, стосовно якої введено санкції.

Представникам вітчизняного бізнесу сьогодні доводиться все більше це враховувати. Виходячи із цього успішна діяльність підприємства в умовах глобалізації ринків потребує ефективної наявності двох складових – постійного вдосконалення процесів економічного управління та мінімізації витрат.

І те, й інше неможливо забезпечити без наявності достовірної та своєчасної інформації. Крім того, найважливішим методом виступає планування та прогнозування, за допомогою яких вирішується завдання наукового передбачення розвитку діяльності підприємства.

Можна виділити чотири основні варіанти розвитку, що надають можливість досягнення успіху та підвищення оперативності діяльності підприємств в умовах глобалізації [12]:

1. Позичування підприємства як лідируючого на ринку.

2. Використання можливостей, зосереджених на світових ринках, з метою випередження конкурентів усередині країни. В умовах глобалізації підприємства, орієнтовані переважно на зовнішній ринок, не враховують специфіки місцевого попиту, тому необхідно докладати значних зусиль для створення продуктів, що відповідають потребам локальних споживачів.

3. Вилучення вигоди з виходу на нові ринки та використання інтеграції з іншими підприємствами. Інтеграція в міжнародному масштабі передбачає створення об'єднаного підприємства та пошук шляхів мінімізації витрат за рахунок дешевої робочої сили та виробництва товарів у великому обсязі за доступними цінами.

4. Вузька спеціалізація та подальше зростання за підтримки партнерів.

Дані варіанти не вказують на універсальний шлях для досягнення швидкого успіху, але, використовуючи їх, можна розробити стратегію, яка враховує особливості конкретної діяльності в умовах глобалізації ринку.

ВИСНОВКИ

З усього вищезазначеного можна зробити висновок, що глобалізація – це масштабний, але далеко не однозначний процес, який протікає всюди. З одного боку, це – закономірний етап розвитку всієї еконо-

мічної системи та чудова можливість для поліпшення якості життя населення, проте, з іншого боку, необхідно враховувати труднощі адаптації до нових умов вітчизняних підприємств, які змушені змінювати свої стратегії поведінки на ринках.

Разом із тим, незважаючи на всі негативні аспекти, глобалізація підвищує ефективність функціонування світової економіки, допомагає підприємствам досягти значного успіху за допомогою можливостей, що відкриваються, і об'єднує держави для вирішення глобальних економічних проблем.

Для забезпечення прийняттого рівня розвитку та «виживання» в умовах глобалізації підприємствам необхідно повністю інтегруватися в глобальну економіку та дотримуватися її принципів. ■

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Лук'яненко Д. Г., Галахова Т. О. Феномен креативізації глобальної економіки і менеджменту. *Науковий вісник Дипломатичної академії України. Серія «Економічні науки»*. 2016. Вип. 23. Ч. 3. С. 12–21.
2. Поручник А. М. Національний інтерес України: економічна самодостатність у глобальному вимірі: монографія. Київ: КНЕУ, 2008. 352 с.
3. Старостіна А. Суперечливі шляхи економічної глобалізації. *Економіка України*. 2008. № 8. С. 58–65.
4. Богомазова В. М. Состояние и перспективы внешней торговли Украины. *Економика Украины*. 2001. № 15. С. 21–24.
5. Соколенко С. И. Производственные системы глобализации: Сети. Альянсы. Партнерства. Кластеры: Украинский контекст. Киев: Логос. 2002. 648 с.
6. Сакс Д. Цена цивилизации / пер. с англ. М.: Издательство Института Гайдара, 2012. 352 с.
7. Уорнер Д. В поисках ответственного сообщества в международных отношениях. *Философские науки*. 2001. № 4. С. 6–28.
8. Ge Y., Dollar D., and Yu X. Institutions and participation in global value chains: Evidence from belt and road initiative. *China Economic Review*. 2020. Vol. 61. Art. 101447. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.chieco.2020.101447>
9. Френкель Д. Размышления о центральных банках, протекционизме и глобализации. *Деньги и кредит*. 2018. Т. 77. № 1. С. 108–123. DOI: 10.31477/rjmf.201801.108
10. Romer D. *Advanced Macroeconomics*. 4th ed. McGraw Hill, 2011. 736 p.
11. Рыбакова О., Тараканова Н. Элементы стратегии предприятия в условиях глобализации экономики. *Микроэкономика*. 2007. № 5. С. 25–30.
12. Бычкова Л. А., Акопян Д. А. Влияние глобализации на деятельность предприятий // Проблемы развития предприятий: теория и практика: материалы 18-й Международной научно-практической конференции (г. Самара, 19–20 декабря 2019 г.). Самара, 2019. С. 179–183.
13. Ковальов А. В. Вплив глобалізації на економіку підприємств на їх інноваційну діяльність. *Теоретичні*

і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності. 2013. Т. 3. № 1. С. 47–50.

DOI: <https://doi.org/10.31498/2225-6407.1.2013.20675>

14. KOF Globalisation Index // KOF Swiss Economic Institute. URL: <https://kof.ethz.ch/en/forecasts-and-indicators/indicators/kof-globalisation-index.html>
15. Швед Т. В., Біла І. С. Вплив глобалізації на розвиток національних підприємств: теоретичні аспекти. *Вісник соціально-економічних досліджень*. 2013. № 2. Ч. 1. С. 81–90.
16. Базилевич В. Д. Ринкова економіка: основні поняття і категорії : навч. посіб. Київ : Знання, 2008. 263 с.

REFERENCES

- Bazylevych, V. D. *Rynkova ekonomika: osnovni poniattia i katehorii* [Market Economy: Basic Concepts and Categories]. Kyiv: Znannia, 2008.
- Bogomazova, V. M. "Sostoyaniye i perspektivy vneshney trgovli Ukrainy" [Status and Prospects of Ukraine's Foreign Trade]. *Ekonomika Ukrainy*, no. 15 (2001): 21-24.
- Bychkova, L. A., and Akopyan, D. A. "Vliyaniye globalizatsii na deyatelnost predpriyatiy" [The Impact of Globalization on the Activities of Enterprises]. *Problemy razvitiya predpriyatiy: teoriya i praktika*. Samara, 2019. 179-183.
- Frenkel, D. "Razmyshleniya o tsentralnykh bankakh, proteksionizme i globalizatsii" [Reflections on Central Banking, Protectionism and Globalization]. *Dengi i kredit*, vol. 77, no. 1 (2018): 108-123.
DOI: [10.31477/rjmf.201801.108](https://doi.org/10.31477/rjmf.201801.108)
- Ge, Y., Dollar, D., and Yu, X. "Institutions and participation in global value chains: Evidence from belt and road initiative". *China Economic Review*, art. 101447, vol. 61 (2020).
DOI: <https://doi.org/10.1016/j.chieco.2020.101447>
- "KOF Globalisation Index". KOF Swiss Economic Institute. <https://kof.ethz.ch/en/forecasts-and-indicators/indicators/kof-globalisation-index.html>
- Kovalyov, A. V. "Vplyv hlobalizatsii na ekonomiku pidpriyemstv na yikh innovatsiinu diialnist" [The Impact of Globalization on the Economy of Enterprises and

their Innovative Activities]. *Teoretychni i praktychni aspekty ekonomiky ta intelektualnoi vlasnosti*, vol. 3, no. 1 (2013): 47-50.

DOI: <https://doi.org/10.31498/2225-6407.1.2013.20675>

- Lukianenko, D. H., and Halakhova, T. O. "Fenomen kreatyvizatsii hlobalnoi ekonomiky i menedzhmentu" [Phenomenon of Creative Global Economy and Management]. *Naukovyi visnyk Dyplomatychnoi akademii Ukrainy. Seriya «Ekonomichni nauky»*, vol. 3, no. 23 (2016): 12-21.
- Poruchnyk, A. M. *Natsionalnyi interes Ukrainy: ekonomichna samodostatnist u hlobalnomu vymiri* [National Interest of Ukraine: Economic Self-sufficiency in the Global Dimension]. Kyiv: KNEU, 2008.
- Romer, D. *Advanced Macroeconomics*. McGraw Hill, 2011.
- Rybakova, O., and Tarakanova, N. "Elementy strategii predpriyatiya v usloviyakh globalizatsii ekonomiky" [Elements of Enterprise Strategy in the Context of Economic Globalization]. *Mikroekonomika*, no. 5 (2007): 25-30.
- Saks, D. *Tsena tsivilizatsii* [The Price of Civilization]. Moscow: Izdatelstvo Instituta Gaydara, 2012.
- Shved, T. V., and Bila, I. S. "Vplyv hlobalizatsii na rozvytok natsionalnykh pidpriyemstv: teoretychni aspekty" [The Impact of Globalization on the Development of National Enterprises: Theoretical Aspects]. *Visnyk sotsialno-ekonomichnykh doslidzhen*, vol. 1, no. 2 (2013): 81-90.
- Sokolenko, S. I. *Proizvodstvennyye sistemy globalizatsii: Seti. Alyansy. Partnerstva. Klasteri: Ukrainskiy kontekst* [Globalization Production Systems: Networks. Alliances. Partnerships. Clusters: Ukrainian Context]. Kyiv: Logos, 2002.
- Starostina, A. "Superechlyvi shliakhy ekonomichnoi hlobalizatsii" [Contradictory Paths of Economic Globalization]. *Ekonomika Ukrainy*, no. 8 (2008): 58-65.
- Uorner, D. "V poiskakh otvetstvennogo soobshchestva v mezhdunarodnykh otnosheniyakh" [ENGLISH_RU In Search of a Responsible Community in International Relations]. *Filosofskiy nauki*, no. 4 (2001): 6-28.